

Dr. ANDREEA PAULA SEUCAN

***Drepturile morale și drepturile patrimoniale
de autor***

Dr. ANDREEA PAULA SEUCAN

Drepturile morale și drepturile patrimoniale de autor

Ediția a II-a, revizuită

Universul Juridic

București

-2015-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2011, 2015, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul
scris al **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU
VA FI COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT DE
SEMNĂTURA ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI,
APPLICATE PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SEUCAN, ANDREEA PAULA

Drepturile morale și drepturile patrimoniale de autor /
dr. Andreea Paula Seucan. - Ed. a 2-a, rev.. - București :
Universul Juridic, 2015

Bibliogr.

ISBN 978-606-673-467-7

347.78

REDACTIE: tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0732.320.666**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15**

DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

Preliminarii

Secțiunea I. Scurt istoric al dreptului de autor

Dezvoltarea în plan istoric a dreptului de autor urmărește îndeaproape evoluția istorică a societății umane. Astfel, pornind de la picturile rupestre care reprezentau modul de viață a unei comunități, trecând prin operele individualiste ale filosofilor greci și romani, revenind la baladele anonime și continuând cu marii prozatori, pictori, autori de opere audiovizuale și compozitori, și cu noile tipuri de opere create în era internetului, dreptul de autor reflectă importanța pe care o comunitate o acordă unui act de creație în sine și culturii în ansamblu, atât sub aspectul contribuției la dezvoltarea socio-culturală, cât și sub cel al dezvoltării economice a societății.

Așa cum se arată în literatura juridică¹, „dreptul de autor s-a născut prin acțiunea conjugată a unei revoluții tehnologice (aparitia tiparului), a unei revoluții culturale (aparitia unui public consumator de cultură), a unei revoluții filosofico-politice (conștiința drepturilor individului, ideologia libertății și a egalității juridice), precum și a unei revoluții economice (aparitia capitalismului cu economia de piață)”.

Într-o altă opinie² se susține că „... dreptul de autor reprezintă o formă de adaptare a legii, un răspuns la noile tehnologii care urmăresc reproducerea și distribuirea expresiei umane – sau, mai precis, la tendințele sociale, culturale și economice pe care le declanșează aceste tehnologii”.

Apreciem, alături de alți autori de specialitate³, că în perioada antichității nu se putea vorbi despre existența unui adevărat drept de autor, ci doar despre un comerț cu manuscrise. Dreptul de autor se confunda cu dreptul de proprietate asupra manuscrisului operei.

¹ Gerhardt Reischl, *Recent Developments in UK Copyright Law*, în Jahrbuch-INTEGU, 1990, p. 105-107, citat de Yolanda Eminescu, *Dreptul de autor*, Editura Lumina Lex, București, 1994, p. 5-6.

² Craig Joyce, Marshall Leafer, Peter Jaszi, Tyler Ochoa, *Copyright Law*, Sixth Edition, Lexis Nexis, 2005, p. 1.

³ Yolanda Eminescu, *Dreptul de autor*, Editura Lumina Lex, București, 1994, p. 16.

Un exemplu în acest sens îl reprezintă operele lui Eschil¹, opere care au fost modificate de către alți autori, noile versiuni fiind prezentate publicului fără îngrădiri și fără a se considera că ar exista o încălcare a dreptului la paternitatea operei. Explicația consta în faptul că, în Grecia Antică, modificarea operei unui autor nu era prohibită. Acest fapt demonstrează că, la momentul respectiv, domina o concepție fundamentată pe ideea de apartenență colectivă a creațiilor destinate publicului.

În perioada Evului Mediu asistăm la conturarea unui drept exclusiv de transcriere, care aparținea copiștilor. Copierea cărților reprezenta, într-o primă fază, apanajul mănăstirilor, respectiv al călugărilor, devenind, apoi, un atribut al facultăților. De altfel, autorul din Evul Mediu nu este niciodată perceput ca un creator, creația fiind considerată eminamente divină².

Apariția dreptului de autor, în accepțiunea de astăzi, începe să se contureze odată cu descoperirea tiparului de către Johannes Gutenberg, în jurul anului 1450³.

Tiparul schimbă fundamental accesul publicului la opere, făcându-le din ce în ce mai accesibile, precum și perspectiva autorului, care începe treptat să conștientizeze influența pe care o are asupra unui număr din ce în ce mai mare de membri ai societății. Interesul pe multiple planuri generat de descoperirea lui Gutenberg, care conduce, în principal, la răspândirea informației și, în mod implicit, la dezvoltarea plagiatului și a copiilor neautorizate, determină dezvoltarea unui cadru juridic în materie, prin instituirea privilegiilor și prin adoptarea de măsuri restrictive de către suveranii vremii, menite să împiedice răspândirea ideilor reformiste.

Un astfel de exemplu îl constituie dobândirea unei exclusivități pe 5 ani în utilizarea tiparului de către Johann von Speyer, acordată de orașul Veneția în anul 1469.

Regele francez Francisc I pune bazele instituției autorizării prealabile, atunci când decide să condiționeze dreptul de publicare de acordul

¹ Y. Eminescu, *op. cit.*, p. 16.

² P. Kunstmann, *Ecumenisme médiéval et auctoritates: art et liberté de la copie*, in *Le plagiat*, ss dir. C. Vandendorpe, Les Presses de l'Université d'Ottawa, 1992, p. 134.; L. Pfister, *L'auteur, propriétaire de son oeuvre – La formation du droit d'auteur du XVI siècle à la loi de 1957*, thèse, Strasbourg, 1999, p. 4, citat de André Lucas, Henri-Jacques Lucas, *Traité de la propriété littéraire et artistique*, 3 édition, Lexis Nexis Litec, 2006, Paris, p. 3.

³ E. Ulmer, *Urheber und Verlagsrecht*, 3 Aufl., Berlin, Heidelberg, New York, Springer Verlag, 1980, p. 51, citat de Y. Eminescu, *idem*, p. 17.

prealabil al Facultății de Teologie. Consacrarea legislativă a acestei instituții intervine în 1537, iar în 1694 este instituită funcția de „cenzor regal”.

„În felul acesta s-a cristalizat ideea că tipărirea și vânzarea cărților este un privilegiu transmis de autoritatea de stat”¹. Privilegiile puteau fi acordate librarilor sau, cu titlu de excepție, chiar autorilor înșiși. Ca exemple în acest sens pot fi menționate privilegiile împărătești acordate în 1511 lui Albrecht Dürer pentru seria de gravuri „Viața Mariei” și în 1581 lui Orlando di Lasso pentru compozițiile sale².

O altă instituție căreia i se pun bazele în această perioadă este privilegiul asupra unei opere determinate. Astfel, primul document care atestă un astfel de privilegiu aparține orașului Veneția, care l-a acordat lui Herman Lichtenstein, în 1494, pentru tipărirea lucrării lui Vincent de Beauvais, „Speculum historiae”³.

Sistemul privilegiilor avea drept scop principal menținerea și protejarea monopolului exercitat de librari, în secundar, însă, urmărea și asigurarea protecției fiecăruia dintre aceștia față de potențiale abuzuri ale confrăților săi. În același timp, însă, îi proteja și pe autori deoarece nu exista pericolul, datorită formalității autorizării prealabile, ca o operă să fie publicată sub numele altui autor. Privilegiile aveau caracter teritorial, de multe ori se întâmpla, însă, ca aplicarea lor, în afara orașelor de reședință, să depindă strict de bunăvoința nobilimii locale.

În Anglia, primul act normativ fundamental îl reprezintă Statutul Reginei Anne (1710), considerat primul text juridic formulat pe principii de copyright. Scopul acestui act era „... încurajarea oamenilor învățați de a compune și scrie cărți folositoare”⁴. Conform prevederilor statutului, drepturile asupra operelor noi aparțineau, în primă instanță, autorilor, existând posibilitatea cumpărării acestora de către librari⁵. Noțiunea de „copyright” era definită drept libertatea de tipărire, retipărire și vânzare a unei cărți. Ca durată a protecției era instituit un termen de 14 ani de la data primei publicări, acesta putând fi extins pentru o perioadă suplimentară de încă 14 ani, dacă autorul mai era în viață la expirarea

¹ Y. Eminescu, *op. cit.*, p. 18.

² Haimo Schack, *Urheber- und Urhebervertragsrecht*, Mohr Siebeck Tübingen, 2005, p. 46.

³ Adolphe Breulier, *Du droit de perpetuité de la propriété intellectuelle*, Paris, Auguste Durand Libraire, 1855, p. 25, citat de Y. Eminescu, *op. cit.*, p. 18.

⁴ Craig Joyce, Marshall Leafer, Peter Jaszi, Tyler Ochoa, *Copyright Law*, Sixth Edition, Lexis Nexis, 2005, p. 16.

⁵ *Ibidem*.

primului termen¹. Elementul esențial îl constituia faptul că, pentru a se bucura de aceste drepturi, titularul dreptului de copyright (care putea fi autorul sau persoana desemnată de acesta) era obligat să înscrie titlul cărții la „Stationers`s Company” (Societatea Librarilor – n.a.) înainte de publicare.

Spre deosebire de Anglia, în Franța au apărut dificultăți legate de suprapunerea privilegiilor librarilor cu cele ale moștenitorilor autorului. Astfel, în anul 1761 a fost acordat un privilegiu nepoților lui La Fontaine, decedat cu 66 de ani înainte, asupra operelor acestuia, în condițiile în care autorul vânduse privilegiul asupra creațiilor sale librarului Barbin. Această situație a determinat adoptarea în Franța a Regulamentului din 30 august 1777 privind librăriile și imprimeriile. În literatura juridică² se arată că „privilegiul privind librăriile reprezintă o favoare, care își are temeiul în justiție, și care are ca obiect, dacă este acordată autorului, recompensarea muncii acestuia, sau dacă este acordată librarului, de a asigura acestuia rambursarea avansului și acoperirea costurilor”.

În același timp, regulamentul statuează „perpetuitatea privilegiului obținut de autor, ce se transmite și urmașilor, cu condiția de a nu fi cedat opera unui librar, în care caz durata privilegiului nu poate depăși pe aceea a vieții autorului”³. Trebuie făcută precizarea că autorul dobândește monopolul exploatarei, însă nu ca drept, ci ca privilegiu⁴. Astfel, exclusivitatea acordată librarului are o finalitate pur economică și este temporară; exclusivitatea care este recunoscută autorului, chiar dacă se întemeiază pe o favoare regală, poate fi considerată ca o proprietate de drept⁵.

În contextul generat de desfășurarea Revoluției Franceze de la 1789 și având în vedere critica puternică îndreptată împotriva actului normativ din 1777, în Franța s-a decis adoptarea unui nou decret, în 1794, care prevedea un drept de folosință viageră pentru autor și un drept de uzufruct de 10 ani pentru moștenitori sau cesionari.

În 1810, un alt act normativ francez a extins durata drepturilor succesorilor, respectiv cesionarilor, la 20 de ani.

¹ W.R. Cornish, *Intellectual property*, Third edition, Sweet&Maxwell, London, 1996, p. 298.

² A. Lucas, H.-J. Lucas, *op. cit.*, p. 7.

³ Y. Eminescu, *op. cit.*, p. 19.

⁴ Cl. Colombat, *Propriété littéraire et artistique et droits voisins*, Dalloz, Paris, 1999, p. 4.

⁵ Cl. Colombat, *op. cit.*, p. 8.

În Anglia, regele George al III-lea (1760-1820) a instituit o protecție limitată la durata vieții autorului, în SUA termenul fiind de 28 de ani, cu posibilitatea prelungirii pentru încă 14 ani, dacă la expirarea primei durate, autorul, soția sau copiii mai erau în viață (1831).

Prima lege română referitoare la dreptul de autor a fost Legea Presei din 1862. Aceasta prevedea dreptul autorului de a autoriza tipărirea, reproducerea sau imitarea operei, protecția acordată fiind pe durata vieții autorului și 10 ani după moartea acestuia.

La 28 iunie 1923 a intrat în vigoare o reglementare specială, purtând denumirea de Lege a proprietății literare și artistice. Această lege a fost deosebit de apreciată la momentul apariției ei, fiind caracterizată prin complexitate și modernism. Drepturile autorului erau protejate fără a fi necesară îndeplinirea prealabilă a anumitor condiții. În același timp, legea nu făcea distincție între autorii români și cei străini. Autorii se bucurau de dreptul exclusiv de a publica, reprezenta sau executa, de a autoriza traducerea, adaptarea și reproducerea operei, de a o exploata, vinde, dona și de a o transmite prin testament. Legea prevedea expres un „drept moral de control”¹, acesta având caracter netransmisibil prin acte juridice *inter vivos*. Referitor la durata protecției, legea extindea durata drepturilor moștenitorilor, de la 10 ani (1862) la 30 de ani după moartea creatorului.

O precizare importantă a legii din 1923 consta în faptul că, din momentul expirării protecției, dreptul moral de control revenea Academiei Române, care dobândește, astfel, un drept perpetuu asupra operei.

Legea din 1923 a fost completată în 1946 printr-o lege privind contractul de editare și dreptul autorului asupra operelor literare, cea din urmă lege fiind parțial abrogată prin Decretul nr. 17/1949 pentru editarea și difuzarea cărții. În 1951 a devenit aplicabil

¹ Art. 3: „În caz de cesiune sau vânzare, autorii sau moștenitorii lor păstrează dreptul de control asupra operei publicate, a traducerilor, reproducerilor sau a adaptărilor făcute după ea, având facultatea de a reține cesiunea sau autorizația dată, pe cale de somație judiciară, cu dreptul ca editorul să se adreseze justiției, în cazul când editorul sau reproducătorul modifică opera cedată, o denaturează, o publică sau o reproduce contrar condițiilor din contract sau într-un mod prejudiciabil reputației autorului, putând cere și daune. Dreptul moral de control nu se poate cesiona. El nu poate forma obiectul niciunei tranzacții. Orice clauze contrare sunt nule de drept.”

Decretul nr. 19/1951 privind dreptul de autor asupra operelor susceptibile de a fi tipărite, modificat ulterior prin Decretul nr. 428/1952.

În 1956 a intrat în vigoare Decretul nr. 321/1956 privind drepturile de autor. Acesta prevedea o protecție a drepturilor care cuprindea durata vieții autorului, urmând ca, după moartea acestuia, drepturile patrimoniale să se transmită:

a) soțului și ascendenților autorului, pe tot timpul vieții fiecăruia;

b) descendenților, pe timp de 50 ani;

c) celorlalți moștenitori, pe timp de 15 ani, fără ca în acest caz dreptul să se poată transmite din nou prin moștenire.

Conform prevederilor art. 5, la moartea autorului, sarcina de a apăra paternitatea, inviolabilitatea și justa folosire a operei revenea uniunii sau asociației respective de creatori sau, în lipsa acesteia, organului de stat competent.

În prezent este în vigoare Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe.

*
* *

Până la momentul aderării SUA la Convenția de la Berna la 1 martie 1989 (și, implicit, al recunoașterii drepturilor morale de autor) se putea afirma că în domeniul dreptului de autor coexistau două sisteme: **sistemul de copyright**, care are în vedere, în principal, obligativitatea îndeplinirii anumitor condiții pentru a se putea asigura mijloacele juridice de apărare a dreptului de autor, în speță fiind vorba despre înscrierea creației în Registrul de Copyright, și **sistemul continental**, în care protecția este independentă de orice formalitate. În condițiile în care în dreptul continental se pune accent pe protecția celui care a creat opera, în sistemul de copyright autorul este încurajat să se protejeze pe tărâmul dreptului contractual („what is worth copying is worth protecting”). Sistemul de copyright, „în centrul căruia se află exclusiv circulația exemplarelor, și care are un caracter predominant economic”, se axează pe protejarea „intereselor industriei”¹. În prezent, cele două sisteme tind să se omogenizeze, în condițiile în care aspectele legate de exploatarea operelor nu mai pot fi concepute fără o protecție globală.

¹ Y. Eminescu, *op. cit.*, p. 7, 9.

Secțiunea a II-a. Noțiuni

În literatura juridică s-au exprimat mai multe puncte de vedere privind regimul juridic al dreptului de autor.

Astfel, majoritatea autorilor francezi¹ consideră că dreptul de autor își împrumută caracteristicile din dreptul de proprietate și din dreptul personalității. Asocierea cu dreptul de proprietate derivă din principiul general al apropiierii fructelor activității umane, precum și din exclusivitatea și opozabilitatea erga omnes a dreptului de autor. De altfel, caracterul exclusiv este menționat în conținutul Convenției de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice din 1886 (art. 2bis, art. 3, art. 8, art. 9.1 și art. 11).

Dreptul de autor prezintă însă unele particularități față de dreptul de proprietate, în privința caracterului temporar al acestuia. Dreptul de autor este protejat, de regulă, pe durata vieții autorului și 70 de ani după moartea acestuia.

Referitor la legătura cu dreptul personalității², trebuie menționat faptul că dreptul francez de autor este centrat pe persoana autorului, și, ca expresie a unei concepții franceze personaliste, care presupune o ierarhie de interese favorabile, în principiu, autorului, absentă în tradiția copyright-ului³. În plus, dreptul francez pune un accent deosebit pe drepturile morale de autor, ce reprezintă latura nepatrimonială a acestui drept. Caracterele dreptului francez de autor reprezintă expresia unei concepții subiective, care subliniază personalitatea autorului, spre diferență de cea obiectivă, care urmărește inserarea operei în circuitul economic la modul cel mai independent posibil de autorul său⁴.

Apropierea dintre dreptul de autor și dreptul de proprietate a fost contestată de unii autori, fiind propuse alte teorii care să explice regimul juridic al acestui drept.

¹ Cl. Colombet, *op. cit.*, p. 16, X. Linant de Bellefonds, *Droits d'auteur et droits voisins*, Dalloz, Paris, 2002, p. 4.

² Definit ca ansamblul drepturilor fundamentale pe care le are orice individ și care sunt inseparabile de persoana acestuia (echivalentul în dreptul francez al drepturilor personal-nepatrimoniale din dreptul român).

³ Escarra, Rault et Hepp, *La doctrine française du droit d'auteur*, note 125, p. 39-40; Françon, *La propriété littéraire et artistique en Grande-Bretagne et aux États-Unis*, Paris, Arthur Rousseau, 1955, p. 3 și alte lucrări citate în continuare, citați de A. Lucas, H.-J. Lucas, *op. cit.*, p. 34.

⁴ X. Linant de Bellefonds, *Droits d'auteur et droits voisins*, Dalloz, 2002, p. 6.